

© *Томенчук Х. Б.***СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ**

1. Адорно Т. Социология музыки /Теодор Адорно. - Москва – Санкт-Петербург, 1999. - 188с.
2. Бурдые П. Практический смысл /П. Бурдые; [Пер. с фр.; общ. ред. и послесл. Н. А. Шматко.]. — Москва: «Институт экспериментальной социологии», СПб.: Алетейя, 2001. – 562 с.
3. Вебер М. Рациональные и социологические основания музыки.//М. Вебер «Избранное. Образ общества». - М: Юрист, 1994. - С. 469 - 550.
4. Гайденко П.П. Идея рациональности в социологии музыки Вебера.// Кризис Буржуазной культуры и музыка. - М: Музыка, 1976. - С. 7 - 48.
5. Горностаева М. В. Искусство как социологическое явление / М. В. Горностаева // Социология культуры: М., 2004. - С. 84 - 89.
6. Гоян О. Я. Психотипизация аудиторії комерційного радіо ефіру / О. Я. Гоян. - К., 1999. – 214 с.
7. Смирнов Б.Ф. К проблеме типологии слушателей симфонических концертов Б. Ф. Смирнов // Социологические исследования. - 2004. - №10. - С. 86 - 88.
8. Сохор А. Н. Вопросы социологии и эстетики музыки /А. Н. Сохор. - Л. : Совет. композитор, 1980. - Вып. 1. – 296 с.
9. Сохор А. Н. Композитор и публика в социалистическом обществе / А. Н. Сохор // Музыка в социалистическом обществе: Сб.ст. А.А. Фаберштейн. Л.: Музыка, 1975. - Вып. 2. - С. 5 - 20.
10. Сурина И. А., Н. В. Селиверстова. Московская аудитория концертов классической музыки / И. А. Сурина, Н. В. Селиверстова // Социологические исследования. - 1996. - №11. - С. 129 - 131.
11. Шантырь Н. Симфонические заметки о современной авангардной и поставангардной музыке./ Н. Шантырь // Общественные науки и современность. - 1991. - N1.- С. 160 - 169.
12. Шапинская Е.Н., Кагарлицкая С.Я. / П. Бурдые: Художественный вкус и культурный капитал / Е.Н. Шапинская, С.Я. Кагарлицкая // Массовая культура и массовое искусство. "За" и "против". — М.: Изд-во "Гуманитарий" Академии гуманитарных исследований. - 2003, С. 431 — 453.
13. Сохор А. Н., Капустин Ю. В. / Социология музыки / А. Н. Сохор, Ю. В. Капустин [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://www.belcanto.ru/sociologia.html>

Томенчук Х. Б. фахівець I категорії Навчально-методичного центру політичних та євроінтеграційних досліджень, ДЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

УДК 94(477)

**ПАРЛАМЕНТСЬКА Й УРЯДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ
ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ
(ЖОВТЕНЬ 1918 — ЧЕРВЕНЬ 1919 рр.)**

За період парламентської демократії ЗУНР-ЗОУНР в еволюції української партійної системи виразно простежуються два основні етапи Українські політичні партії стояли біля витоків вищого представницького органу ЗУНР та забезпечували його формування, намагалися будувати його діяльність за зразками європейського парламентаризму

Ключові слова: парламент, політичні партії, парламентська демократія, коаліція.

**ПАРЛАМЕНТСКАЯ И ПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УКРАИНСКИХ
ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ ЗАПАДНО-УКРАИНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ
(ОКТАБРЬ 1918 – ИЮНЬ 1919гг.)**

В период парламентской демократии ЗУНР-ЗОУНР в эволюции украинской партийной системы отчетливо прослеживаются два основных этапа. Украинские политические партии стояли у истоков высшего представительного органа ЗУНР и обеспечивали его формирование, пытались строить его деятельность по образцам европейского парламентаризма.

Ключевые слова: парламент, политические партии, парламентская демократия, коалиция.

**PARLIAMENT AND GOVERNMENT ACTIVITIES OF UKRAINIAN POLITICAL PARTIES
WEST UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC (OCTOBER 1918 - JUNE 1919)**

Over the period of parliamentary democracy WUPR in the evolution of the Ukrainian party system is clearly seen two main stages.

Ukrainian political parties stood at the origins of the highest representative authorities WUPR and ensure its formation, tried to build his work on samples of European parliamentarism

Key words: *parliament, political parties, parliamentary democracy, the coalition.*

Важливу роль в утвердженні народовладдя, реальної демократії та розбудові державних органів управління і суспільних перетвореннях у Західно-Українській Народній Республіці (ЗУНР) відіграли політичні партії. За складних воєнно-революційних умов зростала їхня роль як чинників формування нової політичної культури, структурування політичної системи та політичної організації суспільства. Порівняно з попереднім австрійським періодом якісно змінилися значення і функціональність українських партій: з опозиційних до існуючого режиму вони перетворилися на важливі фактори формування політичної влади. Попри нарощування впливів партій на складні державотворчі процеси, їхнє місце і значення в розвитку політичної системи ставали дедалі суперечливішими.

Така постановка проблеми визначає актуальність заявленої у назві статті теми, яка зумовлюється потребою ґрунтовного переосмислення і творчого використання історичного досвіду для реформатування та удосконалення діяльності політичних партій у сучасній Україні. Хоча добу ЗУНР від сьогодення відділяє майже століття, між ними в плані діяльності політичних партій є чимало спільного, що підвищує наукову і практичну значущість історико-політологічного аналізу їхнього становлення в умовах бурхливих суспільних перетворень.

Мета статті полягає у вивченні парламентської та урядової діяльності українських політичних партій в ЗУНР у листопаді 1918 — червні 1919 рр. та з'ясуванні їхніх позитивних і негативних впливів на розвиток державотворчих процесів. Важливе підґрунтя для цього дає комплекс джерел: архівні й опубліковані документи, матеріали преси, спогади тощо.

Предметом дослідження є діяльність українських політичних партій за умов парламентської демократії ЗУНР (листопад 1918 — червень 1919 рр.).

Об'єкт дослідження — феномен політичних партій як важливого інституту політичної системи суспільства.

Методологічною основою дослідження є доробок вітчизняних та зарубіжних учених з теорії і методики вивчення політичних інститутів у демократичних суспільствах. Опираємося на міждисциплінарний підхід до вивчення проблеми, що базується на залученні концептуальних здобутків політичної та історичної наук; використанні методів логічного й історичного аналізу, класифікації і типології, системно-структурного, індуктивного, порівняльного.

Наукова новизна дослідження полягає у проведенні комплексного науково-політологічного аналізу проблеми діяльності політичних партій ЗУНР, яка вивчалася головню з позицій історичної науки. Про це свідчить і стан її наукової розробки, де ключові надбання належать фаховим історикам (О.Жерноклеєв, О.Карпенко, О.Красівський, М.Кугутяк, С.Макарчук, Я.Малик, О.Сухий, І.Райківський, В.Расевич, Т.Панфілова, І.Соляр та ін.), хоча певний внесок у розробку цього питання зроблений у розрізі партології і дослідження політичних інститутів (А.Білоус, В.Бурдяк, М.Міщук, О.Науменко та ін.).

Типологія партійних систем обумовлюється комплексом етноісторичних, суспільно-політичних, соціально-економічних, культурних, моральних та інших факторів. Однак, як зазначає М.Дюверже, незважаючи на різні історичні етапи, форми правління та різні рівні суспільного державного розвитку, ідеться в принципі про однотипні за змістом партійні феномени, які попри свою несхожість мають суттєві спільні ознаки [7]. Це методологічне положення має важливе значення для типології партійної системи ЗУНР-ЗОУНР, що являла собою сукупність діючих політичних партій та відносин між ними, які склалися у процесі боротьби за владу та її здійснення. За основу такої типології беремо найпоширеніші в сучасній політичній науці теоретичні схеми вчених Дж.Сарторі та Є.Вятра [34, с. 24-36; 35, с. 332-352].

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що в ЗУНР-ЗОУНР склалася багатопартійна система з домінуючою партією та підсистемою поляризованого плюралізму: формування уряду здійснювалося за участі центристських партій; існували гостре ідеологічне розмежування між

партіями та деструктивна ліворадикальна опозиція. За таких умов стабільність її функціонування зумовлювалася ефективністю коаліцій центристських національно- зорієнтованих партій. При цьому слід розуміти, що виборча система, яка справляє значний вплив на тип партійної системи (цей вплив обопільний), у ЗУНР-ЗОУНР перебувала у стадії становлення: знайшовши законодавче оформлення, вона так і не пройшла практичної апробації.

За періоду парламентської демократії ЗУНР-ЗОУНР в еволюції української партійної системи виразно простежуються два основні етапи. На першому — листопад-грудень 1918 р. — вони не виявляли помітної індивідуальної активності, майже не відновили власної організаційної мережі, зосередивши зусилля на розбудові органів влади різних рівнів. Як зазначав відомий діяч націонал-демократії С.Витвицький, “з повстанням нашої держави політичні провідники суспільства (партії) обняли управу держави. Діяльність політичних партій застановилася була майже зовсім“ [1]. На другому етапі — січень-червень 1919 р. — різко активізувалися всі напрями політичної діяльності старих партійних структур, що переглядають ідеологічні засади, відновлюють територіальну мережу, переживають внутрішні розколи. Поряд із цим виникають нові політичні угруповання.

Щодо соціальної основи та цілей і характеру діяльності старі політичні партії не зазнали істотних змін, окрім розробки ідейних постулатів згідно з новими реаліями державотворення та необхідністю реформування окремих сфер суспільного життя. Вони продовжували еволюціонувати в організаційно-політичних формах, вироблених наприкінці XIX — на початку XX ст. За цими та іншими ознаками їх можна поділити на центристські (Українська національно-демократична партія (УНДП)); ліві (Українська радикальна партія (УРП), Українська соціал-демократична партія (УСДП)) та праві (Українська християнсько-суспільна партія (УХСП), москвофільські угруповання). Окрім москвофілів, вони стояли на державницьких позиціях, виступали за національно-політичну самостійність українського народу, однак існував широкий спектр поглядів на шляхи і методи досягнення цієї мети та здійснення суспільних перетворень.

Три політичні партії — УНДП, УРП, УСДП — мали статус парламентських; вони брали участь у формуванні представницьких органів, входили до урядів ЗУНР-ЗОУНР, тож реально впливали на формування законодавчо-правової бази та здійснювали функції з управління і керівництва державою. Українські політичні партії стояли біля витоків вищого представницького органу ЗУНР та забезпечували його формування, намагалися будувати його діяльність за зразками європейського парламентаризму. Таким чином вони реагували на зміни в міжнародній політичній ситуації, наближення розвалу Австро-Угорської імперії та на бурхливі революційні рухи в східноєвропейському регіоні, передусім державне піднесення в Наддніпрянщині. У зверненні від 9 лютого 1918 р. Народний комітет (керівний орган УНДП) вітав проголошену універсалом Української Центральної Ради (УЦР) Українську Народну Республіку (УНР) — “самостійну від нікого незалежну, вільну, суверенну державу“. Цей акт розцінювався як “епохальний“ у житті всього українського народу і як такий, що поклав кінець його братовбивчій війні [3]. При цьому, скликаний УНДП спільно з Українською парламентською репрезентацією (УПР; виникла у 1916 р. як репрезентація послів віденського парламенту та галицького союму) 25 лютого з'їзд нотаблів — представників політичних партій і громадських організацій краю та послів австрійського парламенту і галицького союму задекларував вимогу створення з українських земель Галичини і Буковини “окремого державного організму“ [14, с. 9]. Це означало намагання легітимним способом здобути національно-територіальну автономію у складі імперії, а питання про з'єднання з УНР ще не ставилося.

Порушена проблема “організації національних сил“ активізувала діяльність політичних партій та стала предметом обговорення на нарадах із членами УПР [14, с. 9-10]. При цьому окремі політсили почали активніше наслідувати діяльність ідейно близьких політичних угруповань Наддніпрянщини. Зокрема, у березні 1918 р. УСДП вперше висунула питання про перебудову Австро-Угорської імперії на засадах федерації [9, с. 80], так само раніше цю ідею порушували соціалісти УЦР.

Відзначимо дві важливі особливості діяльності політичних партій з інституціоналізації політичної влади ЗУНР. Перша полягає в тому, що цей процес розпочався ще до її офіційного проголошення як форми державності західних українців. Друга — в тому, що, хоча вона виникла внаслідок подій, які трактуються як “національно-демократична революція“, генеза вищого представницького органу західноукраїнської республіки пов'язана з представницькими органами австрійської конституційної монархії — Українською парламентською репрезентацією та виключно з тими українськими політичними партіями, які діяли в межах цього режиму.

Незважаючи на формальний “партійний паритет” формування представницького органу майбутньої Української держави, в УНРаді фактично відразу окреслився чіткий поділ на основі партійної приналежності колишніх парламентських і соймових послів, що становили понад 2/3 її персонального складу. Домінування УНДП виявилось беззастережним: із 71 особи, що брала участь у засіданнях Конституанти [20, с. 225], 44 були націонал-демократами, тож вони більше ніж удвічі переважали радикалів (10), соціал-демократів (7) та християн-суспільників (4), буковинських народоців (3) і безпартійних (3) разом узятих. При обговоренні 18 жовтня 1918 р. проекту статуту УНРади вибухнула одна з перших у цьому представницькому органів дискусій щодо засад її формування: на партійній чи на позапартійних засадах. Переміг другий підхід [29], що на практиці означало збереження домінування націонал-демократів.

Від самого початку УНДП ревню стежила за його збереженням, але ніколи не намагалася “витиснути” з УНРади політичних опонентів, бо розуміли, що це загрожуватиме втратою її авторитету і статусу загальнонаціональної репрезентації. Націонал-демократи також переважали у Львівській та особливо у Віденській делегаціях УНРади. Щоб забезпечити перевагу при формуванні влади на місцях 27 жовтня 1918 р. Народний комітет ухвалив безпрецедентне рішення про передачу організаційної структури УНДП у розпорядження Львівської делегації УНРади. Цей крок, за думкою К.Левицького, сприяв її перетворенню на партію влади [14, с. 127].

Довибори делегатів до УНРади від міст і повітів дещо змінили загальний склад партійно-політичних сил, адже серед її нових членів були 28 націонал-демократів, 18 радикалів і 4 соціал-демократів. Наявні списки УНРади [12, с. 472-477; 33, с. 12-14] далеко не завжди фіксують партійно-політичну приналежність членів цього органу. Виходячи з ідентифікованої О.Павлишиним партійної приналежності 168 депутатів, до УНДП належали 95, УРП — 35, УСДП — 24, УХСП — 7 осіб [20, с. 226]. При цьому слід зважати, що лише 2/3 — близько 113 діячів — брали участь у її роботі за “станиславівського” періоду, із них 54 % становили націонал-демократи, 30 % радикали, 12 % соціал-демократи, 4 % християни-суспільники; про партійність інших членів дані відсутні [підрах за: 20, с. 226].

За таких розкладів націонал-демократи переважали і в керівних органах УНРади, забезпечуючи свій вплив на її діяльність. За першого періоду (жовтень-грудень 1918 р.) вони домінували у її Президії, яка за персональним складом фактично збігалася з Президією УНР. Після здійсненої у січні 1919 р. внутрішньої структуризації УНРади УНДП зберегла в ній провідні позиції. Цьому не перешкодив пропорційний принцип розподілу місць у новообраній Президії: УНДП — 3 члени (С.Петрушевич — голова; О.Попович і С.Витвицький його заступники); УСДП — 3 члени (заступники — С.Вітик і А.Шмігельський, секретар — О.Устиянович); УРП — 1 член (Л.Бачинський — заступник); 1 представник студентства (С.Сілецький) [17]. Отож націонал-демократи опинилися в керівництві, отримавши можливість формувати порядок денний засідань УНРади та її діяльність загалом.

Формування уряду на міжпартійній основі також забезпечило домінування в ньому УНДП. З-поміж 14 членів першого складу РДС було 10 націонал-демократів (Л.Цегельський, В.Панейко, К.Левицький, С.Голубович, Я.Литвинович, С.Баран, І.Мирон, О.Пісецький, І.Куровець, С.Федак), 2 радикалів (Д.Вітовський, І.Макух) та по одному представникові від соціал-демократичної (А.Чернецький) і християнсько-суспільної (О.Барвінський) партій [15].

У другому уряді, сформованому на початку січня 1919 р., було 4 націонал-демократи, 3 радикали та 1 соціал-демократ і 1 безпартійний. Така, з першого погляду, “поступливість” націонал-демократів зумовлювалася труднощами державного будівництва, а, розширюючи свої повноваження, уряд ставав об’єктом критики з боку широкої громадськості. Погоджуючись розділити відповідальність за його роботу з радикалами, які зберегли портфелі у двох ключових міністерствах — військових справ та внутрішніх справ (Д.Вітовський та І.Макух), УНДП забезпечило керівництво урядом і контроль над фінансами в особі С.Голубовича, який обійняв посади президента та секретаря фінансів, торгівлі і промислу. Зауважмо також, що слідом за авторитетними дослідниками й мемуаристами українського зарубіжжя М.Стахівим і М.Лозинським [16, с. 64] у сучасній науковій літературі побутує твердження, буцімто соціал-демократи “відмовилися”, “не брали участі” в уряді С.Голубовича. Насправді ж посаду секретаря громадських робіт до кінця його існування обіймав член УСДП М.Козакевич.

Поширений у країнах з парламентською та парламентсько-президентською формами правління поділ на “правлячі” та “опозиційні” партії в УНРаді не набув чіткого завершеного вигляду, хоча простежується доволі виразно. Зважаючи на ідеологічні програми, характер обговорення і

ухвалення рішень та персональний склад вищих органів законодавчої і виконавчої влади, ЗУНР-ЗОУНР, УНДП можна представити як правлячу ліберально-центристську, а УРП — як правлячу ліву партію. Офіційно вони не творили коаліції, яка б формувала уряд, але представляли в ньому абсолютну більшість. Крайнє ліве крило посідала УСДП, що репрезентувала себе як опозиція, хоча її представники були в першому і в другому урядах. Відверте опозиційне становище соціал-демократи зайняли після прийняття УНРадою ухвали про злуку ЗУНР і УНР, коли її лідери стали виступати і діяти всупереч офіційним владним рішенням. Згодом УСДП почала сприяла створенню опозиційних до чинної влади політичних організацій.

У лютому 1919 р. в УНРаді завершилося оформлення трьох партійних клубів (фракцій). До найчисельнішої парламентської фракції націонал-демократів входило до 50 членів, радикалів — 31 [26]. Опозиційне становище займала фракція соціал-демократів (близько півтора десятка осіб), яка під проводом голови партії В.Темницького та С.Вітика, О.Безпалка, О.Устияновича проводила активну і жорстку парламентську діяльність. Вона критикувала соціальну політику уряду за нерозуміння “пекучих проблем” сучасності та виступала за розв’язання соціальних проблем шляхом встановлення соціалістичного ладу в Українській державі [13; 27]. Для узгодження позицій із гострих питань, які виносилися на загальні засідання Укрази, періодично збиралися “конференції” (погоджувальні наради) за участі членів чи окремих представників фракцій.

Перші серйозні дебати розгорілися в УНРаді з питання приєднання західних земель до УНР. Уже на засіданні щойно створеної Конституанти 18 жовтня 1918 р. вони набрали такої гостроти, що соціал-демократи, які разом з частиною радикалів і окремими націонал-демократами вимагали його негайного проведення, покинули наради на знак протесту [23]. Тоді, як відомо, прийняли ухвалу про утворення окремої західноукраїнської держави. З новою силою, але вже за виразнішого партійного розмежування до цієї проблеми повернулися 2 січня 1919 р. на першій сесії УНРади в Станиславові. Соціал-демократи в особі С.Вітика знову виступили за негайну і повну злуку: “Не треба відволікати акту проголошення. Треба установити переходову комісію, а ціле правління передати в руки укр. влади в Києві... Злука конечна й з економічного боку. Мусимо проголосити її з огляду на мирову конференцію вже сьогодні”. Йому в унісон колишній австрійський посол від УНДП, селянин Т.Старух запропонував замість нового уряду ЗУНР утворити його ліквідаційну комісію. Їх підтримав гуцул із Чорногори П.Шекерик: “Народ, що стільки жертв поносить, жадає злуки без застережень. Ми хочемо однаково стогнати, однаково радуватись, однаково співати як під Чорногорою, так і на Кавказі” [21].

Утім, частина парламентарів була іншої думки. Радикал Д.Вітовський, промовляючи “не як член правительства, а як член Ради”, виступив “проти знесення границь до того часу, поки не буде договору про товарообмін”. За його думкою до “спільних справ” мали належати міжнародна і фінансова політика, пошта і телеграф, до “автономних” — шкільництво і віросповідання, а адміністрація і судівництво “остає як досі аж до введення українських законів”. Його підтримав однопартієць А.Крушельницький, який уважав, що “спільними” повинні бути також земельна реформа і шкільництво [21].

Націонал-демократи не брали участі в дискусії, однак саме їхня позиція перемогла. Її, по суті, озвучив глава уряду, однопартієць С.Голубович, який запевнив, що “ціле правительство стоїть на становищі злуки”, та запропонував “оголосити” підписаний 1 грудня “вступний договір з Українською Директорією

Ухвалений наступного дня, 3 січня 1919 р., історичний документ про злуку ЗУНР з УНР носив загальний декларативний (і дещо суперечливий) характер та фактично відповідав позиції націонал-демократів і радикалів у цьому питанні. З одного боку, УНРада урочисто проголосила “з нинішнім днем” їхнє “з’єдиненє... в одну одноцілну, суверенну Народну Республіку”. З іншого, у документі зазначалося, що до часу зібрання її Установчих зборів, законодавчу владу на території ЗУНР виконуватиме УНРада, а цивільну й адміністративну — здійснюватиме її виконавчий орган Державний Секретаріат [32]. Такий “варіант соціал-демократів”, який з першого погляду відповідав вимогам громадськості і частини парламентарів про “негайну і повну злуку”, означав, що фактичного злиття владних структур не відбулося, вони залишилися чинними та продовжували функціонувати до загальнонаціональних Установчих зборів, дата проведення яких не визначалася.

Обговорення проекту земельної реформи в УНРаді тривало найдовше та супроводжувалося найгострішими дискусіями. Воно розпочалося на першій сесії, а на другій сесії 4-12 лютого вступило в найактивнішу фазу. Дебати, у яких узяло участь близько двох десятків парламентарів, засвідчили

широкий спектр поглядів на проблему, так що повної єдності щодо шляхів її розв'язання не було навіть між самими однопартійцями.

Ухвала від 3 січня 1919 р. про злуку ЗУНР з УНР загострила дискусію навколо питання про спільне земельне законодавство для двох українських республік. Соціал-демократи наполягали на негайному запровадженні земельного законодавства Директорії в ЗОУНР. Утім, перемогла позиція націонал-демократів і радикалів, згідно з якою воно не мало “зобов'язуючої дії”, позаяк було ухвалено перед оголошенням злуки на Трудовому конгресі [6]. Така позиція західноукраїнської громадськості та частини політикуму не збігалася з поглядами політичного керівництва Наддніпрянської України.

Найгострішими стояли проблеми щодо шляхів (способу) “вивласнення землі” (з викупом чи конфіскацією) та розмірів земельних площ, які підлягали розподілу. Соціал-демократи, як і представники селянства в УНРаді, виступали за безкоштовну конфіскацію великої земельної власності, за викуп землі у багатих селян та її справедливий розподіл передусім між тими, хто “зараз воює”, а також безземельними й малоземельними [4].

Позиція парламентарів і урядовців з табору націонал-демократів, яку озвучили О.Онишкевич, А.Горбачевський, О.Марітчак, полягала в необхідності ліквідації великих землеволодінь, збереженні приватної власності на землю та наділення нею малоземельних і безземельних, але лише по завершенні війни, щоб вояки не полишали бойових лав. Пропонувалося визначити “трудова норма” розподілу землі, зберегти середні селянські землеволодіння, не конфісковувати ґрунти в заможних селян та допустити вільний товарообмін земельними ресурсами. Розмір відшкодувань мав визначити майбутній сойм [18]. Помірковане, консервативне крило, що становило більшість УНРади, прагнуло “збудувати новий лад дорогою еволюції, нав'язуючи до “старого ладу”, тож виступало проти наділення землею без викупу, бо це загрожувало “революцією проти цілого світу, який може нас повалити” [24].

Дійти компромісу у визначенні основних засад аграрної реформи не вдалося, тому вирішили парламентські дебати в цій справі відкласти до середини березня 1919 р., а проекти аграрної реформи надіслати для широкого обговорення в сільські громади. Цей акт став яскравим виявом народовладдя і вірності принципам демократії. Матеріали часописів “Нове життя”, “Республіка”, “Республіканець” засвідчують повсюдне проведення у другій половині лютого — на початку березня 1919 р. масових віч, громадських зборів і нарад, де селянство, представники різних верств населення та органів місцевого самоврядування висловили широкий спектр поглядів на шляхи і способи розв'язання найпекучішої суспільної проблеми. Публічна дискусія продемонструвала політичну зрілість селянства, яке не сприймало популістських гасел, а, розуміючи потреби безземельних і малоземельних, прагнуло забезпечити умови для ефективного землекористування. Майже одностайною була і думка щодо збереження права приватної власності на землю.

Дебати над аграрною реформою поновилися 4 квітня 1919 р. з початком третьої сесії УНРади. Десять її членів, що представляли УРП, на чолі з Л.Бачинським відразу подали “внесення” до земельної комісії, у якому обумовлювали шляхи викупу і розподілу ґрунтів серед незаможних селян та деталізували правила землекористування [2]. Новим аспектом дискусій стала проблема церковного землеволодіння. Захищаючи права духовенства, член Ради, протоігумен П.Філяс обґрунтував недемократичність засади “земля — лише тим, хто її обробляє”, бо це формально позбавляло права володіння нею інтелігенції та церкви, які доклали великих зусиль для актуалізації справи проведення справедливого перерозподілу землі в суспільстві [8].

На цьому останньому етапі парламентських дебатів навколо аграрної реформи особливо активізувалися ліві й ліворадикальні сили — УСДП, Селянська радикальна партія (СРП, виникла за міжсесійного періоду). У центрі дискусій опинилася проблема різних форм усупільнення (соціалізації) землі. Однак більшість навіть із цього парламентського крила виступала проти “спількового господарства”, хоча по-різному бачила шляхи передачі землі у приватну власність [8].

Ухвалений УНРадою 14 квітня 1919 р. Закон про аграрну реформу став компромісом між проектами націонал-демократів і радикалів та не розв'язував усіх пов'язаних із нею принципових моментів [10]. Він забезпечував наділення селян землею на правах приватної власності, але не визначав механізмів відшкодувань старим власникам і користувачам земельних ділянок. Прерогатива розв'язання цього питання, як і визначення граничних розмірів індивідуальних землеволодінь та права користування землею служителями церкви, надавалася майбутньому сойму ЗОУНР. Розподіл землі мали розпочати відразу по завершенні війни. Земельну реформу в ЗОУНР здійснили в руслі аграрних законодавств і перетворень країн Східної Європи, у державотворчих доктринах яких також

тісно перепліталися соціальні та національні антагонізми. Після ухвалення закону створили нову міжпартійну земельну комісію, що мала продовжувати роботу над аграрним законодавством для його представлення на Установчих зборах.

Як висновки відзначмо актуальність і повчальність досвіду парламентської та урядової діяльності українських політичних партій за доби ЗУНР у листопаді 1918 - червні 1919 рр. За складних умов перехідного суспільства й активних процесів державотворення, попри істотні ідеологічні відмінності та особисті амбіції окремих лідерів, вони шукали і знаходили компроміси заради досягнення національних інтересів українства загалом та його окремих верств населення зокрема. Яскравим прикладом цього став ухвалений варіант земельного закону, який, оминаючи найбільш суперечливі питання аграрної реформи, відкладав їхнє розв'язання до більш спокійних часів. Усупереч гострим дискусіям у парламенті та ідеологічним розбіжностям партійно-політичні угруповання не допускали внутрішнього розбрату. Обстоюючи державотворчі позиції, уряди ЗУНР формувалися на міжпартійній основі, що впливало з потреби консолідації національних сил.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Витвицький С. На видний шлях / Степан Витвицький // Републіка. - 1919. - 25 березня.
2. Внесення члена Української Національної Ради д-ра Лева Бачинського і товаришів у справі земельної реформи // Центральний державний історичний архів України у м. Львів. - Ф. 581. - Спр. 96. - Арк. 22-23.
3. До Українського Народу Галицької Землі // Українське слово. - 1918. - 18 лютого.
4. Друга сесія Укр. Національної Ради // Нове життя. - 1919. - 12 лютого.
5. Друга сесія Укр. Національної Ради // Нове життя. - 1919. - 7 лютого.
6. Друга сесія Укр. Національної Ради // Нове життя. - 1919. - 6 лютого.
7. Дюверже М. Политические партии / М. Дюверже. - Пер. с франц. - М.: Академ. проект, 2000. - 558 с.
8. Засідання У.Н.Ради // Золочівське слово. - 1919. - 26 квітня.
9. Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923: Історія / Кер. авт. кол. О.Карпенко. - Івано-Франківськ: Сіверсія, 2001. - 628 с.
10. Земельний закон Української Національної Ради. 14 квітня 1919 р. // Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923: Докум. і матер. у 5-ти томах. - Т. 2. Державотворчі й адміністративно-організаційні процеси / Укл. О.Карпенко, К.Мицан (далі: ЗУНР. 1918-1923. Докум і матер.). - Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. - С. 348-353.
11. Комісії Української Нац. Ради вибрані на засіданню 2. і 4. січня // Нове життя. - 1919. - 7 січня.
12. Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918-1929) / Микола Кугутяк. - Т. I. - К. - Івано-Франківськ: Плай, 2002. - 536 с.
13. Куди нам йти? // Дрогобицький листок. - 1919. - 1 травня.
14. Левицький К. Великий Зрив / Кость Левицький. - Львів: Червона Калина, 1931. - 150 с.
15. Левицький К. Перший Державний Секретаріат у Львові / Кость Левицький // Український скиталець. - 1923. - 1 червня.
16. Лозинський М. Галичина в рр. 1918-1920 / Михайло Лозинський. - Нью-Йорк: Червона Калина, 1970. - 228 с.
17. Обрана нова У.Н.Р. // Січовий голос. - 1919. - 6 січня.
18. Основи земельної реформи // Републіка. - 1919. - 9 березня.
19. Павлишин О. Підготовка аграрної реформи в ЗОУНР / Олег Павлишин // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. - Вип. 6. - Львів, 2000. - С. 170-183.
20. Павлишин О. Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини та Буковини в революції 1918-1919 років / Олег Павлишин // Україна модерна. - Вип. 4-5. - Львів, 2000. - С. 187-245.
21. Перше засідання Укр. Нац. Ради // Нове життя. - 1919. - 4 січня.
22. Політичні партії в 1914 і в 1920 р. // Вперед. - Львів, 1920. - 18 травня.
23. Проголошення Української Держави // Діло. - 1918. - 22 жовтня.
24. Проект аграрної реформи Д-ра Северина Даниловича // Нове життя. - 1919. - 28 лютого, 2 березня.
25. Промова Д-ра Лева Бачинського в справі земельної реформи виголошена на засіданню Укр. Національної Ради дня 6 лютого // Народ. - 1919. - 6 березня.

© Хлівнюк Т. П.

26. Радикальний клуб // Народ. - 1919. - 6 квітня.
27. Робітничі збори // Республіканець. - 1920. - 20 березня.
28. Рукописні замітки члена Української Національної Ради о.Олексія Стефановича про події у Львові 1-22 листопада 1918 р. // ЗУНР. 1918-1923. Докум і матер. - Т.1. - С. 250-286.
29. Статут Української Національної Ради, прийнятий у Львові 18 жовтня 1918 року // Там само. - С. 179-180.
30. Стахів М. Українські політичні партії у соціологічному висвітленні / М.Стахів. - Нью-Йорк — Детройт, 1954. - 104 с.
31. Товариші! // Громадський голос. - Коломия, 1919. - 15 лютого.
32. Ухвала Української Національної Ради з дня 3 січня 1919 р. про Злуку Західньо-Української Народної Республіки з Українською Народньою Республікою // Вісник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. - Вип. 1. - 31 січня. - 1919. - С. 1.
33. Чубатий М. Державний лад на Західній Области Української Народної Республіки / Микола Чубатий. - Львів, 1921. - 52 с.
34. Шведа Ю. Теорія політичних партій та партійних систем / Ю.Шведа: Навч. посіб. - Львів: Тріада плюс, 2004. - 528 с.
35. Шляхтун П.П. Політологія: теорія та історія політичної науки. Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / П.П.Шляхтун. - К.: Либідь, 2002. - 574 с.

Хлівнюк Т. П. – кандидат політичних наук, доцент кафедри соціальних теорій Інституту інноваційної та післядипломної освіти ОНУ імені І. І. Мечникова

УДК: 321.8

МАС-МЕДІА ЯК РЕАЛЬНИЙ І ДІЄВИЙ ПОСЕРЕДНИК МІЖ ВЛАДОЮ ТА НАРОДОМ

У статті розглядається мас-медіа як посередники між владою та народом, як основне джерело забезпечення реалізації прав та свобод людини на отримання інформації про внутрішню, зовнішню політику держави, роботу органів влади, подій в Україні та світі.

Ключові слова: *мас-медіа, громадянське суспільство, політичний процес, права людини, інформаційне суспільство, легітимація влади, політична взаємодія.*

МАС-МЕДИА КАК РЕАЛЬНЫЙ ДЕЙСТВУЮЩИЙ ПОСРЕДНИК МЕЖДУ ВЛАСТЬЮ И НАРОДОМ

В статье рассматривается масс-медиа как посредники между властью и народом, как основной источник обеспечения реализации прав и свобод человека на получение информации о внутренней, внешней политике государства, работе органов власти, событий в Украине и мире.

Ключевые слова: *масс-медиа, гражданское общество, политический процесс, права человека, информационное общество, легитимация власти, политическое взаимодействие.*

THE MASS-MEDIA AS REAL ACTIVE MEDIATORS BETWEEN POWER AND PEOPLE

In the article the mass-media as mediators between power and people, as a basic source of providing of rights and freedoms of man on the receipt of information about the domestic, external policy of the state, work of organs of power, events in Ukraine and world are examined.

Keywords: *mass-media, civil society, political process, human rights, informative society, legitimation of power, political co-operation.*

Сьогодні у жодній країні мас-медіа є одним з головних компонентів ведення політичної боротьби, основним механізмом розвитку сучасного політичного процесу, інструментом легітимації влади.

Сучасна система мас-медіа є невід'ємною складовою політичного процесу, виконуючи функції